

INKLYUZIV TA‘LIM SHAROITIDA ALOHIDA TA‘LIM EHTIYOJLARI BO‘LGAN O‘QUVCHILAR BILAN KORREKSION-RIVOJLANTIRUVCHI MASHG‘ULOTLARNI TASHKIL ETISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Boymirzayeva Guluzroxon Dilmurod qizi

Namangan viloyati Norin tumani 2-sonli umumiy o‘rta ta‘lim maktabi, inklyuziv ta‘lim o‘qituvchisi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23336636>

Annotatsiya. Mazkur maqolada umumiy o‘rta ta‘lim maktablarida inklyuziv ta‘lim sharoitida alohida ta‘lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchilar bilan korreksion-rivojlantiruvchi mashg‘ulotlarni tashkil etishning pedagogik asoslari yoritilgan. Korreksion mashg‘ulotlarning o‘quvchining bilish jarayonlari, nutqi, diqqat, xotira, tafakkur, mayda motorikasi va ijtimoiy moslashuvini qo‘llab-quvvatlashdagi o‘rni ochib berilgan. Shuningdek, individual yondashuv, differensial topshiriqlar, o‘yinli metodlar, rasmlar va amaliy mashqlar orqali o‘quvchining ta‘lim jarayonidagi faolligini oshirish imkoniyatlari tahlil qilingan. Maqolada maktab amaliyotida foydalanish mumkin bo‘lgan korreksion-rivojlantiruvchi mashg‘ulotning namunaviy tuzilishi ham taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: inklyuziv ta‘lim, alohida ta‘lim ehtiyojlari, korreksion mashg‘ulot, rivojlantiruvchi mashg‘ulot, individual yondashuv, differensial ta‘lim, boshlang‘ich ta‘lim, pedagogik kompetensiya.

Abstract. The article discusses the pedagogical foundations of organizing correctional and developmental sessions for students with special educational needs in an inclusive school environment. It highlights the role of such sessions in supporting students’ cognitive processes, speech, attention, memory, thinking, fine motor skills and social adaptation. The article analyzes opportunities to increase students’ participation through an individualized approach, differentiated tasks, game-based methods, visual materials and practical exercises. A model structure of a correctional and developmental session that can be used in school practice is also proposed.

Keywords: inclusive education, special educational needs, correctional session, developmental session, individualized approach, differentiated instruction, primary education, pedagogical competence.

Аннотация. В статье освещаются педагогические основы организации коррекционно-развивающих занятий с учащимися с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования в общеобразовательной школе. Раскрывается значение коррекционных занятий в поддержке познавательных процессов, речи, внимания, памяти, мышления, мелкой моторики и социальной адаптации учащихся. Рассматриваются возможности повышения активности учащихся посредством индивидуального подхода, дифференцированных заданий, игровых методов, наглядных и практических упражнений. Также предлагается примерная структура коррекционно-развивающего занятия, которую можно применять в школьной практике.

Ключевые слова: инклюзивное образование, особые образовательные потребности, коррекционное занятие, развивающее занятие, индивидуальный подход, дифференцированное обучение, начальное образование, педагогическая компетентность.

Kirish

Bugungi kunda ta‘lim jarayonida har bir bolaning individual imkoniyatlarini hisobga olish, uning ta‘lim olish huquqini ta‘minlash va rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratish muhim pedagogik vazifalardan biridir. Inklyuziv ta‘limning asosiy mazmuni o‘quvchilarni mavjud imkoniyatlari va ehtiyojlaridan kelib chiqib qo‘llab-quvvatlash, ularning umumiy ta‘lim muhitida faol ishtirok etishiga sharoit yaratish bilan bog‘liq.

Alohida ta‘lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchilar bilan ishlashda faqat umumiy dars mashg‘ulotlari bilan cheklanib qolmasdan, zarur hollarda korreksion-rivojlantiruvchi faoliyatni tizimli tashkil etish ham muhimdir. Bunday mashg‘ulotlar o‘quvchining mavjud qiyinchiliklarini kamaytirish, saqlangan imkoniyatlarini rivojlantirish va mustaqil faoliyatini qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

Korreksion-rivojlantiruvchi mashg‘ulotlarning pedagogik ahamiyati

Korreksion-rivojlantiruvchi mashg‘ulot — o‘quvchining individual rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etiladigan maqsadli pedagogik faoliyatdir. Uning mazmuni bolaning ehtiyojiga qarab belgilanadi. Masalan, ayrim o‘quvchilarda diqqatni jamlash, eslab qolish, topshiriqni ketma-ket bajarish yoki o‘z fikrini og‘zaki ifodalash bilan bog‘liq qiyinchiliklar kuzatilishi mumkin.

Shu sababli mashg‘ulotni rejalashtirishda bir xil topshiriqlarni takrorlashdan ko‘ra, turli faoliyat turlarini navbatma-navbat qo‘llash samarali hisoblanadi. Rasmi topshiriqlar, predmetlar bilan amaliy ish, harakatli o‘yinlar, mantiqiy topshiriqlar, hikoya tuzish, taqqoslash va guruhlash mashqlari o‘quvchining qiziqishini saqlab turishga yordam beradi.

Individual yondashuv va differensial topshiriqlar

Inklyuziv ta‘lim sharoitida o‘quvchilarning imkoniyatlari bir xil bo‘lmagani sababli topshiriqlarni individual murakkablik darajasida berish maqsadga muvofiq. Bir o‘quvchi rasm asosida bitta gap tuzishi mumkin bo‘lsa, boshqa o‘quvchidan shu rasm asosida 3–4 gapdan iborat kichik hikoya tuzish talab etilishi mumkin.

O‘qituvchi topshiriqning maqsadini saqlagan holda uning hajmi, bajarish vaqti, ko‘rsatma shakli va yordam darajasini o‘zgartirishi mumkin. Bu yondashuv o‘quvchining muvaffaqiyatini his qilishiga va ta‘lim jarayonida faolroq qatnashishiga imkon beradi.

O‘yinli metodlardan foydalanish

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilan korreksion mashg‘ulotlarda o‘yinli metodlardan foydalanish tabiiy va samarali pedagogik vosita bo‘la oladi. “Rasmni top”, “Sirli quti”, “Rasmi detektiv”, “Ketma-ketlikni tikla”, “Men kimman?” kabi o‘yinlar orqali bola bir vaqtning o‘zida diqqatini jamlaydi, kuzatadi, fikrlaydi va nutqiy faoliyatga kirishadi.

Masalan, to‘rtta rasm aralashtirib berilib, o‘quvchidan voqealar ketma-ketligini tiklash so‘raladi. Keyin u “avval”, “keyin”, “so‘ng”, “oxirida” kabi bog‘lovchi birliklardan foydalanib hikoya tuzadi. Ushbu faoliyat vaqt va ketma-ketlik tushunchalarini, mantiqiy bog‘lanishlarni hamda izchil nutqni rivojlantirishga yo‘naltiriladi.

Amaliy mashg‘ulotning namunaviy tuzilishi

1. Motivatsion bosqich — salomlashish, qisqa suhbat va diqqatni jamlash o‘yini (5–7 daqiqa).
2. Asosiy korreksion bosqich — rasmi, mantiqiy va nutqiy topshiriqlar (20–25 daqiqa).
3. Harakatli yoki o‘yinli tanaffus — qisqa harakatli o‘yin (3–5 daqiqa).
4. Rivojlantiruvchi bosqich — hikoya tuzish, taqqoslash, xulosa chiqarish yoki ijodiy topshiriq (15–20 daqiqa).
5. Yakuniy bosqich — o‘quvchining bajargan ishlarini baholash, rag‘batlantirish va keyingi mashg‘ulotga yo‘naltirish (5 daqiqa).

Samaradorlikni kuzatish

Korreksion-rivojlantiruvchi mashg‘ulotlarning samaradorligini baholashda faqat yakuniy natijaga emas, balki o‘quvchining jarayondagi ishtirokiga ham e‘tibor qaratish zarur. Topshiriqni mustaqil bajarishi, yordamga bo‘lgan ehtiyojining kamayishi, ko‘rsatmani tushunishi, diqqatni saqlashi, javobni izchil ifodalashi kabi mezonlar muntazam kuzatib borilishi mumkin.

O‘qituvchi qisqa kuzatuv yozuvlari asosida o‘quvchining rivojlanish dinamikasini belgilab borishi va keyingi mashg‘ulot mazmunini shu natijalarga moslashtirishi mumkin.

Xulosa

Inklyuziv ta‘lim sharoitida korreksion-rivojlantiruvchi mashg‘ulotlarni to‘g‘ri tashkil etish alohida ta‘lim ehtiyojlari bo‘lgan o‘quvchining ta‘lim jarayonidagi faolligini qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Bunda individual yondashuv, differensial topshiriqlar, ko‘rgazmali materiallar, rasmi mashqlar va o‘yinli metodlarning uyg‘unligi muhim ahamiyatga ega.

Maktab amaliyotida korreksion mashg‘ulotlarni muntazam, maqsadli va o‘quvchining real ehtiyojlariga mos tashkil etish orqali uning bilish faoliyati, nutqi, mustaqilligi va ijtimoiy moslashuvini qo‘llab-quvvatlash mumkin. Shuning uchun korreksion-rivojlantiruvchi faoliyat inklyuziv ta‘limning amaliy tarkibiy qismlaridan biri sifatida qaralishi maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi. “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonun. O‘RQ-637, 23.09.2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-son qarori. Alohida ta‘lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta‘lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirishga oid chora-tadbirlar.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrdagi PF-6108-son Farmoni. Ta‘lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid chora-tadbirlar.
4. Ayupova M.Yu. Logopediya. — Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti.
5. Mavlonova R., To‘rayeva O., Holiqberdiyev K. Pedagogika. — Toshkent.
6. Inklyuziv ta‘limni rivojlantirishga oid O‘zbekiston Respublikasi normativ-huquqiy hujjatlari va metodik materiallari.